

Peder tumary / romandan bölek

Category: Kitapcy, Romanlar

написано kitapcy | 21 январа, 2025

Peder tumary / romandan bölek PEDER TUMARY

Tokaý içindäki bu hasratly ýalňyz jaýyň yzly-yzyna nahar çekilip oturylan garbanyşhana däldigi hemmä düşnükli. Aňryňa ölmez-ödi bir zat düşdümü – Alla ýaryň, çagalara hemaýatyň ýetmejek bolsa indi galybermeli. Aç gelip, aç çykyp gitmäniňe şükür et. Ýumruk ýaly gyzjagazyň maşgalanyň soňky çöregini esgerler bilen deň paýlaşany az görme. Indi olarda işikden gelen bilen paýlaşara gözýaşdan başga, megerem, hiç zat galmadyk bolsa gerek. Dert-azary özüne ýetik bu öýden hem onuň göz monjugy ýaly eýjejik eýelerinden mundan başga asla nämä garaşjak?

Esgerler turmak bilen boldular. Komanduriň özi turmazyndan öňinçä daşaryk göz aýlap geldi-de, gitdik diýen manyda gapa tarap ümledi. Oglanlaryň hemmesi daş çykandan soň Zwýaginsew gyzjagazyň ýañagyndan taýly gezek ogşady-da, minnetdarlyk bildirdi, oglanjyklaryň hersi bilen aýratynlykda elini gysyp hoşlaşdy.

Komandiriň daş çykaryna mähetdel, Gara bir zady bahanalady-da yza, jaýa dolandy. Kän eglenmänem, ýene-de tokaýa tarap haýdaşyp barýan ýoldaşlarynyň arasyna goşuldy. Şol wagt hem ýaňky jaýyň zarp bilen açylan penjiresinden atylyp çykan ýeke söz aýylganç höküm ýaly bolyp, asuda säheriň içine siňip gitdi.

– Faşist!

Her kim duran-duran ýerinde doňup galdy. Töwerekden duşmany görjek bolan, hatda ýere ýazyljak bolan hem tapyldy. Ýöne Maşanyň Garany nazarlap duran owasy gözýaşdan doly mawy gözleri başga «duşmandan» habar berýärdi.

«Ogry syrty gowşak» diýleni, ara düşen bu alasarmyk ýagdaýy Garanyň özi aýdyňlaşdyryp berdi. Ol köýneginiň içinden Maşanyň özleri üçin aýryp goýan hälki ýarty çöregini çykaryp, komandire tarap uzatdy-da:

– Muny men özüm üçin alamok, Alla kessin, siz üçin aldym! – diýip, özünü aklamaga durdy. Komandir Garanyň ýaňky aýdanlarynyň bir sözüne düşünmese-de, nämäniň-nämedigine ýagşy akyl ýetiripdi. Hatda eýýäm öz ýanyndan oňa jeza çäresinem kesgittläpdi: çaltlyk bilen sapaňasyny gabyndan çykaranda:

– Hany, beýleräk çyk! – diýip azgyryldy.

Atamyrat ur-tut ara goşulmadyk bolanda bu zatlaryň soňunyň näme bilen gutarjagy belli däldi. Uly sürüden tazygan ýaly bolup ýören baş esgeriň biriniň kemeläýmegi-de juda mümkindi. Hernä ol obadaşyny dogry gelen ajaldan alyp galdy – ylgap çöregi yzyna eltip geldi-de, komandire haýyş ediji äheňde bir zatlary düşündirdi. Şondan soň näme üçindir Zwýaginsew onuň üçin öz ýanyndan çykaran başky hökümünü ýatyryp, diňe gözünü alartmak bilen çäklendi.

Reňki hemişe öz adyna gelşip duran hem bolsa, Garanyň häzirki keşbi edil heke batyrylyp çykarylan ýalydy. Aljyrap durşuna, kimden haraý gözlejegini bilmeýän ýaly, her kimiň ýüzüne naýynjar bakyp çykdy. Hatda hiç kime bildirtmän, ýuwaşlyk bilen elini syrtyna aýlap gördi... Komandiriň birneme köşeşenini aňsyransoň bolsa az-kem özüne gelip, demini dürsedi. Iň yzdan ätiýaçlyrak ýöräp barşyna öz ýanyndan burnuna salyp mydyrdady:

– Bä, ahmal bolsaň ataýjagam-aý...

Esgerler tokaýyň gür ýerine özlerini atan batlaryna ädimlerini gowşatdylar. Soňra bolsa amatly bir ýerde az salymlyk aýak epdiler.

– Hany, bir çilim çekeliň, onsoň haýsy ugra gitmelidigini kesgittläris.

Rýadowoý Semýonow jübüsinden temmäki haltasyny çykardy-da, Atamyrada uzatdy:

– Ata, me, gardaş, sen dolasan-a, meň şu başam barmagym diýen etmejek bolýa.

Saşa her gezek, mümkinçilik bolan pursady temmäkini Atamyrada ýasatmak üçin bir bahanajyk tapardy. Gowy tarapy ol çilim ýasanda edil fabrikden çykan ýaly edip berýärdi. Gowy ýasalan çilimiň neşesem bir başga. Onsoňam Atamyrat ondan kän çekjek bolup ölüp-öçüp baranokdy.

Ol esger ýoldaşynyň bu gezek hem raýyny ýykmany, bir enaýy

edip çilim ýasap berdi-de, özem otlady. Iki gezek sorubam ony özüne berdi. Şol wagt beýle gapdalyndan egin deňläp, gysmyljyrap oturan Gara ony hürsekläp goýberdi:

– Nädýäň-aý, walla, bärden aýlaýmal-a. Ýene obadaş diýjeksiň. Ýeri, şo menden gowy boldumy?!

«Urşam-a uruş welin, şü-de maňa kiçi ýagy däl-ow, halys alyp ýatjak» diýip, Atamyrat öz ýanyndan oýlandy-da, uludan demini aldy:

– Bolýa, indikide hökman şeýderin...

Komandir töwerege ser salýança säher bilen çilim teýi edinen baş kişi baş ýerden bolşuna görä çilimläp keýpden çykdy. Dünýeden elli bizar ýaly bolup, arkasyny agaja diräp, gözünü süzüp oturan Abbas bolsa hatda hiňlenmäge-de gurbat tapdy.

Bu kälän ýar olaýdy,
Älinde nar olaýdy,
Ikimiz bir – köýnäkdä,
Köýnek-dä dar olaýdy.

– Diňle, Ata, şu aýdym näme üçindir obany ýada salýar – diýip, ýap-ýaňyja çilim üçin torsarylyp oturan Gara ýene oňa tarap gysmyljyrady.

– Seň näme, obaň Azerbaýjandamy?

– Bolmanda näme. Diňle, edil türkmençe aýdýan ýalag-a. Ýogsa-da oba-beýleki seň azaryňa-da däl-laý. Walla, meň-ä oba edil gözümiň önünde çüýlenen ýaly bolup dur.

«Gör-le muň tapýanyny. Näme, indi men oba diýip munuň ýanynda aglamalymykam?!.»

– Ata, gel, gowusy ikimiz bir zat edeli – diýip, ol beýlekiler eşitmez ýaly, onuň edil gulagyna gürläp başlady. – Sen dil bilýäň, ugur-utga bilýäň, beýdip tokaýda saňsyraklaşyp ýörmäli-de, yza jyraly. Bir alajyny tapyp, rugdada gidilýän hat-petegi düzedip bilersiň-ä. Ýa-da... Ýa bolmasa bir elimizi ýaralaly. Sen meňkiden at, menem seňkiden. Bir ýaradan ölen ýok. Oňa derek oba dolanyp bararys. Ata, men şu zatlary seni doganym ýaly göremsoň aýdyp otyryn. Sözüme ynanmasaň, gel, dogan okaşaly. Eşidýäňmi, hany, aýtsana bir zat?

Bu gürrüňleri üçin Atamyrat obadaşyna kän zat aýtjakdy, arman diňe onuň ýüzüne ýigrençdir kinaýa bilen garmakdan başga zada ýetişmedi. Komandiriň:

– Oglanlar, gizleniň! – diýip, bir ýerlerden eşidilen sesini awtomat oklarynyň zenzelesi tapba kesdi. Baş esgeriň başisem tüpeňe ýapyşdy. Sesiň haýsy tarapdan gelenligi birbada aňsyrtmady. Ýöne ony aňsyryjak bolmagyň asla hajaty hem bolmady – sereden tarapyňdan eli awtomatly nemes soldatlary süýşüp gelýärdiler. Garşylyk görkezjek bolmagyň-da zerurlygynyň ýoklugy indi hemmeler üçin aýan boldy. Eli ýalaňaç sapaňaly nemes ofiseriniň agzyndan çykan haýbatly iki söz bolsa ähli umytlaryň nokadyny goýdy:

– Hendi hoh!

Tüpeňleriň ýere taşlanyp, gollaryň bolsa göterilenine magat göz ýetiren ofiser ýesirleriň edil alkymyna geldi-de, hamala tanajak bolýan ýaly, olary depesinden dabanyňa çenli ýekän-ýekän synlady. Soňra şaňňy sesi bilen olaryň sussuny basjak bolýan tarzde haýbat bilen gürledi:

– Araňyzda kommunist barmy? – Fris sowalynyň jogabyny esgerleriň gözünden okajak bolýan ýaly, olary ýene-de ýeke-ýeke nazaryndan geçirdi. Emma jogap tapmady. – Eşidýäňizmi, men size araňyzda kommunist barmy diýýän?! – diýip, ol bu gezek ýaňky sowalyny has-da haýbatly gaýtalady. Soňra ýene-de olary gözden geçirmäge durdy. Birdenkä-de ol ýesirleriň gözlerinden gözleýän jogabynu gara pyýadanyň barmagynda görüp galdy: ol ýuwaşlyk bilen başam barmagyny daýanykly görmegeý ýigide tarap çommaldyp durdy.

– Sen kommunistmi? – diýip, nemes ofiseri Atamyradyň alkymyna dykylyp bardy.

Ol häzir kommunistligiňi boýun almaklygyň öz ölümiň hökümünü boýun almak bilen deňeçerdigini bilip duran bolsa-da yza gaýtmady. Yza gaýtmak barada asla pikirem etmedi. Sesini çykarman baş atdy-da, ýanyndakylardan sähelçe öňe çykyp duruberdi.

– Ýene barmy?

Ne yşarat göründi, ne-de jogap eşidildi. Şonuň üçin hem soragy gutardym eden ofiser ýeke-täk kommuniste öňräge, ganawyň

gyrasyna barmagy buýurdy. Ýöne Atamyrat ädim urmaga gyssanmady, ençe wagtlap duz-emek bolan söweşdeş ýoldaşlary bilen hoşlaşasy geldi. Olary hatda iň soňky gezek bagryna basasy geldi. Ýüregi mähir küýsedi. Abbasyň hüwdi ýaly aýdymyny küýsedi. Bolmanda «Hoş gal, dost» diýen sesi küýsedi. Uzakda galan obany, tamdyrdan çykan çöregiň ysyny küýsedi. Soltany küýsedi. Çagalary küýsedi. Hyýalynda gelnini bagryna basyp, razylaşyp hoşlaşdy: «Soltan jan, bu kysmatdyr, oňa bizde çäre ýok. Çagalary hor etme, özüňem gynama. Meň üçin olaryň hiç wagt ýüzi gyzmaz. Oňarsaň, olara şony düşündir... Gaýrat et. Men saňa başga näme diýeýin, ezizim!..»

Nemes ofiseriniň jabjynyp gygyrýan sesi soňky gezek gulagyna ilende Atamyrat göwünli-göwünsiz ädimläp başlady. Üç-dört ädim ädip sägindi-de, yzyna gaňryldy. Şonda ol dört esgeriň üçüsiniň gözünde duýgudaşlyk hem hoşlaşyk gözýaşlaryny gördi. Soňky biriniň gözlerini görmek başartmady, näme üçindir onuň ýüzi ýere garap durdy...

Ol öz gözleriniň hem owasynyň dolanyny soň duýup galdy. «Eý Alla, indi şeýdip gidibermelimikä? Armanly ölüm-ä boldy-ow... Elbet, ýaşasyň gelyändigini boýun almak namartlygy aňladýan däldir, ahbetin. Men duşmandan aman dilämog-a. Ýok, aman dilämok. Alladan iman dileýän, ýöne aman dilämok...»

Näme üçindir onuň ýene bir ýola ýoldaşlaryna tarap göz aýlasy geldi: iň soňly pursat ýüregi ýene näme küýsedi, ýene näme hyýalyna geldi, ýene nämeler aýtjak boldy – sapaňanyň çasly çykan sesi ol sowallaryň ählisini ýigidiň gara-köýük arzuw-hyýallarynyň arasyna dolap alyp gitdi...

© Annageldi NURGELDIÝEW,

© Kakamyrat BALLYÝEW. Romanlar